

Renata Ciesielska-Kruczek

Biblioteka Instytutu Neofilologii
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Zamek Światła, czyli... Łotewska Biblioteka Narodowa w Rydze

Streszczenie: Łotewska Biblioteka Narodowa (NLL) od roku 2014 mieści się w nowym budynku, Zamku Światła, który zapewnia przestronne i przytulne czytelnie, sale konferencyjne, koncertowe i wystawowe, przestrzenie do pracy indywidualnej, grupowej oraz szkoleniowej. Zamek Światła stał się ikoną Rygi i jest przykładem trendów współczesnej filozofii budynków bibliotecznych, którą charakteryzuje otwartość, wielofunkcyjność, elastyczność. Księgozbiór Łotewskiej Biblioteki Narodowej liczy ponad 4,5 miliona egzemplarzy książek, periodyków, publikacji elektronicznych i audiowizualnych, a profil tematyczny koncentruje się na naukach humanistycznych i społecznych. Biblioteka jest znaczącą placówką naukową i krajowym ośrodkiem informacji bibliograficznej oraz pełni funkcję archiwum piśmiennictwa narodowego. **Słowa kluczowe:** Łotewska Biblioteka Narodowa, Zamek Światła, architektura biblioteczna, Gunārs Birkerts, zbiory narodowe, Terra Mariana. 1186–1888, Dainu Skapis — Gabinet Pieśni Ludowych.

Zamek Światła czy Szklana Góra?

Nad brzegiem Dźwiny, w centrum Rygi wznosi się budynek Łotewskiej Biblioteki Narodowej mający silny metaforyczny przekaz i nawiązujący do łotewskich legend i pieśni ludowych. Imponująca, nowoczesna biblioteka ze szkła, betonu i stali została nazwana przez Łotyszy *Zamkiem Światła* (łot. *Gaismas Pils*). Określenie ma źródło w tytule wiersza Mikusa Krogzemisa (Auseklisa)¹, opisującego niepodległość/niezależność jako zatopiony zamek światła unoszący się z ciemnych głębin. Zamek Światła jest także metaforą mądrości, niegdyś utraconej, jednak „wydobytej”, odzyskanej przez naród łotewski, który przezwyciężył intelektualną ciemność wojny i inwazji. Symbolika zawarta w gmachu i jego wnętrzach ma przypominać o wyjątkowych wydarzeniach historycznych i kształtowaniu państwowości Łotwy, upamiętniać odrodzenie kraju, a zbiory biblioteczne — przywrócenie skarbów kultury. Wiersz Auseklisa nie jest jedynym literackim odniesieniem zawartym w architektonicznej koncepcji biblioteki. Architekt w swoim

¹ Mikus Krogzemis (pseudonim Auseklis) — autor wiersza *Zamek Światła* (1873), do którego muzykę napisał w 1889 r. Jazeps Vītols. Piosenka chóralna *Gaismas Pils* (*Castle of Light*) jest niezwykle ważnym hymnem, jej wykonaniu w 1985 r. przypisuje się bowiem moment przebudzenia narodowego.

projekcie zastosował magię odnalezioną w baśni o księżniczce śpiącej na szczycie szklanej góry, której gładka powierzchnia skazuje na porażkę dotarcia do wybranki niedoszłych zalotników. W baśni Jānisa Rainisa *Złoty rumak*² (łot. *Zelta zirgs*, 1911) bohaterski Antins na złotym koniu wspina się na Szklaną Górę, aby przebudzić śpiącą księżniczkę. Szklana Góra symbolizuje niezwykle wyczyn, trudną drogę dla tych, którzy pragną zdobyć szczyt wiedzy i wolności. „Śpiąca księżniczka jest metaforą wolności”³. Biblioteka zapewnia dostęp do książek, wiedzy i informacji każdemu, kto dąży do „światła”, do mądrości.

Historia

Łotewska Biblioteka Narodowa (NLL)⁴ została założona 29 sierpnia 1919 r. decyzją Gabinetu Ministrów Republiki Łotewskiej. Księgozbiór stanowiły wówczas zbiory o znaczeniu historycznym wcielone z prywatnych kolekcji, systematyczne zakupy, międzynarodowa wymiana książek, a od 1920 r. otrzymywana w ramach egzemplarza obowiązkowego kopia wszystkich łotewskich publikacji. Pod koniec lat 30. XX w. kolekcja liczyła ponad 1 milion tomów, jednak podczas okupacji niemieckiej i radzieckiej, w latach 1940–1945, utraciła wiele cennych dzieł. W okresie reżimu totalitarnego, pomimo zmiany funkcji i statusu, biblioteka kontynuowała badania nad zbiorami specjalnymi, zachęcała do nich profesjonalnych naukowców, publikowała bibliografię krajową oraz współpracowała z łotewską siecią bibliotek publicznych. Odzyskanie niepodległości Łotwy w 1991 r. przywróciło instytucji funkcję księżnicy narodowej, umożliwiło dostęp do zakazanych publikacji i literatury zagranicznej, ułatwiło współpracę międzynarodową, wdrożenie automatycznych systemów informatycznych oraz realizację licznych projektów (np. National Digital Library). W swoich stuletnich dziejach kilkanaście razy zmieniała miejsce lokalizacji, a tuż przed ukończeniem nowej siedziby jej zbiory znajdowały się w sześciu budynkach, w tym jeden z nich pełnił funkcję repozytorium. W 2014 r. skonsolidowano zbiory i działalność w nowym gmachu, w Zamku Światła, którego projekt wykonał sławny amerykański architekt łotewskiego pochodzenia Gunārs Birkerts. Biblioteka uważana jest za jeden z najważniejszych obiektów wzniesionych na Łotwie po upadku komunizmu.

NLL jest instytucją państwową nadzorowaną przez Ministerstwo Kultury Republiki Łotewskiej, a jej prawną działalność reguluje ustawa *O Łotewskiej Bi-*

² Motyw sztuki *Złoty rumak* został zaczerpnięty z estońskiej opowieści ludowej *Księżniczka na szklanej górze*. Rainis zaadaptował tę historię do łotewskich motywów folklorystycznych. Zob. Rainis, *The Golden Horse: A Solstice Fairy Tale in Five Acts*, „Lituanus”, 2015, Vol. 61, no 1, http://www.lituanus.org/2015/15_1_09BR4Rainis.html [dostęp: 2019-11-22].

³ Wright Herbert, *Motown to Mountain: Gunnar Birkerts's New National Library of Latvia*, „Blueprint”, 2014, http://www.designcurial.com/news/motown-to-mountain-4346260/?utm_medium=website&utm_source=archdaily.com [dostęp: 2019-11-22].

⁴ Łotewska Biblioteka Narodowa. W artykule używany jest skrót NLL (National Library of Latvia).

*bliotece Narodowej*⁵. Budżet instytucji zapewnia Ministerstwo Kultury, zgodnie z coroczną ustawą o budżecie państwa, a także własne dochody z tytułu płatnych usług, fundusze z projektów i darowizn.

Budynek Łotewskiej Biblioteki Narodowej

Przestrzeń biblioteczna jest niezmiernie funkcjonalna i dostosowana do różnorodnych kolekcji. Specjalistyczne zbiory mieszczą się w odpowiednio dobranych strefach, połączonych z rdzeniem biblioteki przestronnym atrium z pięciopiętrowym regałem pełnym książek. Atrium z centralnymi schodami jest elementem scalającym, zapewniając organizacyjną i komunikacyjną łączność wszystkim poziomom⁶.

W sercu biblioteki, w ogromnym ośmiopiętrowym atrium, znajduje się jeden z głównych elementów budynku — **pięciopiętrowy regał** o szklanej konstrukcji. Ułożone na nim książki zawierają zapisy wiadomości, ludzkie historie подарowane przez Łotyszy w symbolicznym geście. Książnica nadal zachęca do wzięcia udziału w akcji „Specjalna książka na specjalną półkę”, która rozpoczęła się od momentu otwarcia biblioteki w roku 2014. Na półce jest miejsce na książkę i wiadomość od każdego, a jedynym warunkiem jest opisanie na stronie tytułowej własnej historii i motywów wyboru właśnie tej pozycji. Koncepcja zakłada, że zapisane i zachowane są w ten sposób ludzkie dzieje niemożliwe do przeczytania w żadnej encyklopedii, żadnej powieści. O dniu codziennym, o ludzkim losie, nadziejach... Półka przechowuje to, co mogłoby zostać utracone z upływem czasu.

Kluczowymi cechami nowego budynku NLL są: elastyczność, światło i przestrzeń, a także symbolika i odniesienia do historii. Aby je poznać warto na samym początku zwiedzić wystawę na pierwszym i dwunastym piętrze — „Zamek Światła i Szklana Góra — opowieść o projekcie Łotewskiej Biblioteki Narodowej”, przedstawiającą rolę architekta Gunarsa Birkerts oraz historię biblioteki w kulturalnej i historycznej przestrzeni Łotwy i świata. Jedną część wystawy, zlokalizowaną na pierwszym piętrze, przedstawia historię i działalność księżnicy narodowej, podkreśla literackie odniesienia w projekcie biblioteki oraz jest opowieścią o ambicjach narodu i jego sile. Druga (na dwunastym piętrze) zaprasza do „pracowni architekta” Gunarsa Birkerts, w której zaprojektował Łotewską Bibliotekę Narodową. Jest to przestrzeń pełna informacji o osiągnięciach zawodowych mistrza, jego szkice, notatki z pracy, makiety dużych projektów. Atrakcyjności dodaje znajdujące się tutaj pianino rodzinne, na którym grał młody Gunars Birkert, mieszkając przy ulicy Stabu 37 w Rydze.

Powierzchnia Biblioteki jest podzielona na pięć obszarów: publiczną (23%), czytelniczną (27%), magazynową (12%), obszar roboczy (18%) oraz zaplecze tech-

⁵ *On the National Library of Latvia*, Likumi.lv, 2012, <http://likumi.lv/ta/en/en/id/62905> [dostęp: 2019-11-22].

⁶ *National Library of Latvia*, „Architect Magazine”, 2017, https://www.architectmagazine.com/project-gallery/national-library-of-latvia_o [dostęp: 2019-11-22].

niczne. Lobby na parterze tworzy przestrzeń informacyjną otoczoną przez strefy wystawiennicze, restauracyjne i użytkowe. W podziemiach znajduje się Centrum Konferencyjne z jedną dużą 200-osobową salą (układ w stylu teatralnym), którą można przekształcić w cztery mniejsze pomieszczenia. Przestronne foyer przy centrum jest idealne do organizacji przerw kawowych, przyjmowania i rejestracji gości oraz wystawiania stoisk i materiałów promocyjnych. W przestrzeni publicznej znajdują się: kawiarnia, sklep z pamiątkami i księgarnia, a na wyższych piętrach budynku biblioteki wystawy książek i rękopisów oraz centrum sztuki. Rozmieszczone wzdłuż elewacji południowej biura i pokoje pracy są chronione przez filtry przeciwsłoneczne, a w czytelnich od strony północnej dominuje naturalne światło. Biblioteka, pragnąc zapewnić komfort swoim czytelnikom, oferuje im na czwartym piętrze specjalny **pokój ciszy i medytacji**, w którym znajdują spokój i wewnętrzne wyciszenie od codziennego pośpiechu. W otoczeniu literatury na temat medytacji odbywają się regularnie wydarzenia edukacyjne i medytacyjne.

400-osobowa sala widowiskowa, **Ziedonis Hall**, zlokalizowana jest w budynku NLL, jednak poza obszarem stricte bibliotecznym. Doskonała akustyka sprawia, że odbywają się tu liczne koncerty muzyki kameralnej i chóralnej, natomiast wyposażenie w sprzęt audiowizualny i techniczny zachęca do organizowania przedstawień, konferencji, ceremonii i prezentacji. Z kolei projektor filmowy 35 mm umożliwia wyświetlanie filmów, a cztery wbudowane kabiny do tłumaczeń zapewniają przekład symultaniczny. Wyłożone drewnem Auditorium posiada ciekawe rozwiązania przestrzenno-sceniczne, np. pierwsze cztery rzędy siedzeń można wsunąć pod scenę, zyskując miejsce dla chóru. Naturalne światło dzienne wpada szklanym świetlikiem bezpośrednio na scenę.

Czytelnie zapewniają dostęp do 350 000 książek, oferują 1200 miejsc w większości ze wspaniałym widokiem na rzekę i starówkę w Rydze. Na niższych piętrach budynku znajdują się: Czytelnia Nauk Humanistycznych i Nauk Społecznych, Czytelnia Technologii i Nauk Przyrodniczych oraz Centrum Sztuki. Na wyższych: Departament Rzadkich Książek i Rękopisów, Centrum Letoniki i Krajów Bałtyckich, Archiwum Łotewskiego Folkloru z Gabinetem Piosenki. W bibliotece, oprócz wolnego dostępu do półek w czytelnich, funkcjonują również zamknięte magazyny, a jeden z nich zabezpieczony jest przez szklaną taflę, która umożliwia oglądanie imponującej kolekcji książek. Powierzchnia magazynowa zapewnia idealne warunki do przechowywania literatury, mieści główne repozytorium oraz specjalistyczne kolekcje. Archiwum przechowuje dla przyszłych generacji jedną kopię każdego wydania.

Biblioteka Narodowa posiada własne **studio nagrań dźwiękowych**, możliwości nagrywania 8-kanalowe (analogowe/mono), a także miksowanie i mastering nagranych dźwięków. Studio doskonale nadaje się do nagrywania solowych utworów, a także małych chórów i zespołów kameralnych.

GARA CELŠANA

Nacionālās atmodas censonus 19./20. gadsimta mijā aizrāva ne vien sabiedriski politiski, bet arī garīgi ideāli. To veidošanā nozīmīgi bija Raiņa darbi. Viņa lugas *Zelta zirgs* varonis Antīns pierāda, ka mērķa sasniegšanai līdzās prātam un gribasspēkam nepieciešama arī laba sirds un pašizliedzība, kā arī spēja augt un mainīties.

RAISING SPIRIT

The activists of the national awakening at the turn of the 20th century were captivated not only by social and political ideals but also by spiritual ones. Here Rainis's works played a great role. Antīns from his play *The Golden Steed* proves that to achieve one's goal a kind heart and the ability to grow and change are necessary along with a good mind and willpower.

Zdj. 1. Sztuka Rainisa *Zelta Zirgs* (*The Golden Horse*, 1911) jest literackim kluczem do odczytania architektonicznej koncepcji biblioteki. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 2. Ilustracja z książki Zelta Zirgs (*The Golden Horse*). Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Kolekcje

Księgozbiór Biblioteki Narodowej Łotwy liczy ponad 4 500 000 egzemplarzy książek, periodyków, publikacji elektronicznych i audiowizualnych. Profil tematyczny kolekcji koncentruje się na naukach humanistycznych i społecznych. W związku z tym, że głównym zadaniem biblioteki jest gromadzenie zbiorów literatury narodowej, ich przechowywanie oraz udostępnianie, znajdują się w niej liczne zbiory specjalne, głównie manuskrypty i druki rzadkie, ale także dzieła muzyczne, mapy oraz letonika i kolekcje związane z krajami bałtyckimi, dostępne w czytelniach tematycznych i pracowniach specjalistycznych. Instytucja pełni funkcję nowoczesnego centrum informacyjnego i kulturalnego.

Zbiory „**Letonica**” i „**Baltic Collection**” chronią dziedzictwo kulturowe i historyczne Łotwy oraz współczesnych krajów bałtyckich, a także obszaru historycznych Prus Wschodnich. Kolekcja „**Letonica**” obejmuje około 67 000 pozycji z całego świata, literaturę o Łotwie i Łotyszach oraz dzieła łotewskich autorów. Z kolei trzon „**Baltic Collection**” stanowią prywatne zbiory niemieckiego kolekcjonera Otto Bonga, przekazane w 1994 r., dotyczące historii i kultury narodów bałtyckich, w tym Bałtyku, niemieckiej historii, kultury, geografii, języka. W kolekcji znajdują się monografie, prace autorów niemiecko-bałtyckich, literatura wspomnieniowa, litewskie, łotewskie i estońskie wydania emigracyjne, rękopisy, a także około 54 000 zdjęć i pocztówek. Publikacjami zainteresowani są badacze, studenci i pasjonaci historii oraz kultury narodów i krajów bałtyckich.

Największa na Łotwie specjalistyczna kolekcja muzyki i literatury muzycznej dostępna jest w **Czytelnicy Alfreda Kalnina** i liczy ponad 228 000 egzemplarzy wydawnictw muzycznych (m.in. przejęty księgozbiór Łotewskiego Związku Kompozytorów). Biblioteka jest dumna ze zbioru partytur orkiestrowych, monografii, archiwalnych zeszytów nutowych kompozytorów łotewskich z ich odręcznymi notatkami oraz rękopisów współczesnych kompozytorów. Opracowane katalogi kompozytorów wokalnych i nazw kompozycji (łotewski, łaciński, słowiański), a także pieśni ludowych i tańców ułatwiają orientację w tej olbrzymiej i ciekawej kolekcji.

Od 2008 r. Biblioteka Narodowa **archiwizuje łotewskie strony internetowe**. Selekcja polega na losowym przeglądaniu witryn internetowych, biorąc pod uwagę kryteria związane z treścią, tematem i jakością. Kluczowymi zagadnieniami są: łotewska kultura, edukacja, nauka, innowacje, organizacje, społeczeństwo.

Kolekcja **Rzadkich Książek i Rękopisów** zawiera ponad 54 000 pozycji i obejmuje wszystkie druki (książki, czasopisma, mapy, wydania graficzne) publikowane w języku łotewskim do 1850 r., rosyjskim do 1800 r., w innych językach do 1700 r. Prace wydane w późniejszym okresie odznaczają się wyjątkowymi cechami edytorskimi, graficznymi, proveniencyjnymi, szczególnie wartością kulturalną i historyczną. Jednym z najważniejszych w tej kolekcji jest dzieło Sebastiana

Zdj. 3. Łotewska Biblioteka Narodowa w Rydze. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 4. Zamek Światła. Żadna część dachu ze stali nierdzewnej o powierzchni ponad 15000 m² nie jest płaska. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Münstera *Cosmographiae...*, wydane w Bazylei w 1550 r. i zawierające najstarszy znany tekst w języku łotewskim — *Ojciec nasz* Johanna Hasentödera⁷.

Kolejną publikacją istotną dla historii Łotwy jest kopia unikatowej księgi *Terra Mariana. 1186–1888*⁸, wybitne wydanie faksymilowe, którego oryginał od początku jego powstania w 1888 r. przechowywany jest w Bibliotece Watykańskiej. *Terra Mariana* (Ziemia Marii) została sporządzona jako prezent od szlachty bałtyckiej dla ówczesnego papieża Leona XIII z okazji złotego jubileuszu jego kapłaństwa. Album ten poświęcony jest historii krajów bałtyckich, czyli dawnej Liwonii (łac. *Terra Mariana*), obejmującej tereny dzisiejszej Łotwy i Estonii. Ten bibliofilski majstersztyk stworzony w jednym egzemplarzu to kodeks zawierający 70 oddzielnych kart ze specjalnego papieru, a każdą zdobią grafiki wykonane z wykorzystaniem różnych technik plastycznych: malarstwa akwarelowego, rysunku tuszem i sepią, a także grafiki drukowanej, przez naklejenie na powierzchnię strony prac ksylograficznych, litografii oraz żelazorytu.

Łotewska Biblioteka Narodowa oferuje badaczom zasoby informacyjne, zdigitalizowane zbiory, wsparcie personelu oraz przyjazną przestrzeń do nauki. Centrum Literatury Dziecięcej NLL proponuje nietypowe dla bibliotek narodowych usługi dla dzieci. Realizuje programy zachęcające do czytania, prowa-

⁷ *Rare books and manuscripts*, National Library of Latvia, 2019, <https://www.lnb.lv/en/collections-reading-rooms/rare-books-and-manuscripts> [dostęp: 2019-11-22].

⁸ *Terra Mariana. 1186–1888*: Album o historii chrześcijaństwa dawnej Liwonii i rozwoju Kościoła katolickiego na przestrzeni prawie siedmiu wieków, o zamkach, ruinach, herbach słynnych rodów, zawiera opisy kościołów i ołtarzy. Każdą stronę wykonano jako odrębne dzieło, a wszystkie razem tworzą spójną całość — tematycznie uporządkowaną opowieść historyczną o dawnej Liwonii.

Zdj. 5. „Specjalna książka na specjalną półkę”. Konstrukcja pięciopiętrowego regału w atrium zawiera elementy wizualnej gry: niezwykle wrażenie tworzą lustra i szklane szyby, gdy patrzymy na półki pod różnymi kątami. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 6. Wnętrze biblioteki. Atrium z centralnymi schodami jest elementem scalającym, zapewniając organizacyjną i komunikacyjną łączność wszystkim poziomom. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 7. Szkice, notatki, makiety w „pracowni architekta” Gunarsa Birkerts na 12 piętrze. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 8. Przestrzeń wystawowa na 12 piętrze biblioteki. Pianino Gunarsa Birkerts w „pracowni architekta”. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 9. Na ostatnich (jedenastym i dwunastym) piętrach biblioteki, z których roztacza się panorama Starego Miasta, organizowane są prezentacje, konferencje prasowe, koncerty dla 100 osób. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 10. Sala widowiskowa (Ziedonis Hall) posiada ciekawe rozwiązania przestrzenno-sceniczne, np. pierwsze cztery rzędy siedzeń można wsunąć pod scenę, zyskując miejsce dla chóru. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

dzi warsztaty dla najmłodszych i ich rodziców, a także szkoli bibliotekarzy specjalizujących się w usługach dla dzieci i młodzieży.

Dainu Skapis — Gabinet Pieśni Ludowych

W Bibliotece Narodowej Łotwy, na piątym piętrze, znajduje się niezwykła szafa, która skrywa zebraną przez słynnego łotewskiego pisarza i folklorystę Krišjānisa Baronsa, ogromną kolekcję około 217 000 utworów, zwanych *dainami*. Są to tradycyjne, nierymowane, krótkie (do czterech strof) pieśni łotewskie, zróżnicowane pod względem tematyki, metryki, stylistyki i sposobu wykonywania⁹.

W 1878 r. Krišjānis Barons rozpoczął pracę nad uporządkowaniem i opublikowaniem łotewskich pieśni ludowych, które przesyłali mu śpiewacy i informatorzy. Stworzył on własny system sortowania i metodę usystematyzowania otrzymywanych tekstów. Utwory ludowe były spisywane ręcznie na małych, papierowych kartkach o wymiarach 3 × 11 cm¹⁰. Niektóre (co niezmiernie ważne dla badaczy proveniencji) zawierają adnotacje i uwagi redaktora. Wszystkie teksty, ponad 270 000 fiszek, przechowywane były w specjalnie zbudowanej szafie z 70 wąskimi szufladami, z których każda zawiera 20 mniejszych części. Oprócz szuflad z tekstami piosenek, są jeszcze trzy większe z listami do redaktora i cennymi dokumentami. Ten mebel, znany na Łotwie pod nazwą *Dainu skapis* został wykonany w Moskwie w 1880 r., zgodnie z projektem Krišjānisa Baronsa, gdy okazało się, że pudełka na papierosy używane wcześniej do przechowywania tekstów stały się zbyt niewygodne. Ta „skrzynia skarbów” z praktycznego narzędzia redaktora stała się symbolem łotewskiej kultury narodowej. Dlatego wykonano jej repliki, znajdujące się obecnie w Muzeum Baronsa Krišjānisa w Rydze (mieszkanie, gdzie spędził ostatnie lata życia) oraz Dworze Stankevichi w Rosji, gdzie rozpoczął pracę nad pieśniami ludowymi.

Dla Barona, jednego z głównych przedstawicieli epoki narodowego romantyzmu, kompilacja *Latvju dainas* była dziełem życia, obowiązkiem patriotycznym. Aby poświęcić się temu, musiał zarabiać na życie, pracując jako prywatny nauczyciel¹¹. Monumentalna praca *Latvju dainas* (*Pieśni łotewskie*) została wydana w latach 1894–1915, w sześciu tomach (ośmiu woluminach). Liczba tekstów zawartych w wydaniu (podana przez Krišjānisa Baronsa) wynosi 217 996.

Od 1940 r. unikatowe teksty piosenek w oryginalnej szafie znajdują się w zbiorach Archiwum Folkloru Łotewskiego (obecnie mieszczącego się w NLL), którego misją jest zachowanie cennych tekstów i ich archiwizacja. W latach 40. XX wieku rękopisy utrwalono na ponad 500 mikrofilmach (przy czym każda ramka mikrofilmu zawiera około 20 pasków tekstu). W latach 1998–2006 stworzo-

⁹ Kolendo Ireneusz T., *Łotwa: zarys dziejów narodu i państwa*, Łódź, 2014, s. 282.

¹⁰ *Par Dainu skapi*, Dainu skapis, 2019, <http://dainuskapis.lv/par-dainu-skapi> [dostęp: 2019-11-22]; *The Cabinet of Folksongs or Dainu Skapis*, Latviešu folkloras krātuve, 2019, <http://en.lfk.lv/collection/folksong-cabinet> [dostęp: 2019-11-22].

¹¹ Bula Dace, *A Complete Edition of an Oral Tradition: Text Selection Practices in the History of Publishing Latvian Folk Songs*, „Folklore”, 2017, Vol. 128, <https://doi.org/10.1080/0015587X.2016.1235423> [dostęp: 2019-11-22].

MEZONĪNA STĀVS
Uzziņu un informācijas centrs
Jaunākās periodikas lasītava

2. STĀVS
Sociālo un humanitāro zinātņu
lasītava, krātuve

3. STĀVS
Tehnoloģiju un dabaszinātņu
lasītava,
Periodikas lasītava, krātuve

4. STĀVS
Mākslas centrs (mūzikas,
vizuālās mākslas lasītavas),
Audiovizuālais centrs,
multimediji, krātuve

5. STĀVS
Letonikas un Baltijas Centrs,
Reto grāmatu un rokrakstu
lasītava, krātuve
Latviešu folkloras krātuve,
"Dainu skapis"

6. STĀVS
Kartogrāfisko izdevumu lasītava
Sikiespieddarbu un
attēlizdevumu lasītava,
krātuve

7. STĀVS
Bērnu literatūras centrs,
krātuve

8. STĀVS
Bibliotēkzinātnes un
informācijas zinātnes lasītava,
krātuve

Zdj. 11. Kolorystyka poszczególnych pięter odpowiada barwom banknotów Łotwy (przed wprowadzeniem euro) wg koncepcji Sandry Laganovskiej.
Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 12. Prawie każda czytelnia ma niezwykle widok na Starówkę i Kościół Świętego Piotra usytuowany dokładnie za rzeką naprzeciwko biblioteki. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

no kopie cyfrowe¹² fiszek, każdy tekst w osobnym pliku z odpowiednim opisem. Do dziś zbiór ludowych pieśni łotewskich pozostaje źródłem zbiorowej pewności siebie i inspiracji dla narodu łotewskiego, odsłaniając swoje bogate dziedzictwo kulturowe, które nie było wcześniej rejestrowane, ale przetrwało przez wieki drogą przekazu ustnego. Od 4 września 2001 r. *Dainu skapis* są częścią kultury światowej, wpisana na listę UNESCO „Pamięć świata”.

Piosenki ludowe są tylko częścią bogatej, trzymilionowej kolekcji rękopisów folklorystycznych **Archiwum Łotewskiego Folkloru** w Rydze. Czytelnia Archiwum jest ogólnodostępna, oferuje książki i czasopisma dotyczące folkloru i folklorystyki, bajki, legendy, przysłowia, tańce, wierzenia, melodie.

Działalność

Zakotwiczona w „nowej” części 800-letniego miasta biblioteka jest ważnym **centrum kulturalnym współczesnej Rygi**. Dogodna lokalizacja nad Dźwiną, przy Kamiennym Moście prowadzącym bezpośrednio do Starego Miasta sprawia, że organizowane są tu liczne wystawy, pokazy filmów, promocje książek, wykłady, konferencje, warsztaty, koncerty i inne wydarzenia. Niewątpliwie jest atrakcją turystyczną miasta, dlatego zapewnia wycieczki z przewodnikiem, umożliwiające dostęp do najwyższego piętra, z którego zwiedzający podziwiają panoramę Rygi.

¹² Dostęp do materiałów na stronie: *Dainu Skapis*, 2019, <http://dainuskapis.lv> [dostęp: 2019-11-22].

Zdj. 13. Centrum Literatury Dziecięcej NLL. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 14. Centrum Literatury Dziecięcej NLL. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 15. Centrum Literatury Dziecięcej NLL. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 16. Dainu Skapis — Gabinet Pieśni Ludowych. Oryginalna szafa znajduje się w Archiwum Folkloru Łotewskiego w NLL. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 17. Dainu Skapis — Gabinet Pieśni Ludowych. 270 000 fiszek ze spisanyymi ręcznie ludowymi utworami przechowuje się w specjalnie zbudowanej szafie z 70 wąskimi szufladami. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Aktywizacja mieszkańców Rygi dowodzi, że biblioteka jest platformą dla rozwoju wiedzy, nowych pomysłów, przestrzenią dla sztuki i twórczości. Od samego początku angażuje całą lokalną społeczność w różnego typu działalność. Kiedy rozpoczęły się prace związane z przeniesieniem księgozbioru, około 15 000 Łotyszy utworzyło **ludzki łańcuch** o długości 2 km, przekazując książki z rąk do rąk ze starych budynków do Zamku Światła. Kolejną formą wywołania zainteresowania Łotyszy są organizowane systematycznie **gry na orientację** w łotewskim kanonie kultury¹³. Trzecia edycja w 2019 r. była skoncentrowana na unikalnych materiałach bibliotecznych, architekturze budynku biblioteki oraz oferowanych przez nią usługach. Dużą frekwencję odnotowują ogólnodostępne wystawy, wykłady, lekcje dla najmłodszych oraz warsztaty (graficzne, kaligraficzne, informacyjne). Przykładem warsztatów graficznych są spotkania „Ekslibris”, na których każdy uczeń tworzy własny znak własnościowy danego egzemplarza książki, rozwijając kreatywność, precyzję i cierpliwość. Natomiast ekspozycja „Książka na Łotwie” jest pretekstem do szkoleń i znalezienia odpowiedzi na pytania dotyczące historii rozwoju książki oraz ich znaczenia w życiu. W czasie zajęć uczniowie ćwiczą umiejętności analizy tekstu i pozy-

¹³ Łotewski kanon kultury jest zbiorem najwybitniejszych i najbardziej niezwykłych dzieł sztuki i wartości kulturowej, charakteryzujących kulturę łotewską w różnych dziedzinach artystycznych, które powinny stanowić podstawę doświadczenia kulturowego każdego mieszkańca Łotwy.

Zdj. 17. Dudek, symbol roku jubileuszowego obchodzonego z okazji 100-lecia utworzenia Łotewskiej Biblioteki Narodowej. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 18. Łotewska Biblioteka Narodowa w Rydze — wewnątrz. Fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

skiwania informacji. Liczne programy promują czytelnictwo, angażują dzieci i młodzież w lekturę i ocenę najnowszej literatury.

Integralną częścią Łotewskiej Biblioteki Narodowej jest **Instytut Bibliografii**, którego specjaliści tworzą zasoby i dane wykorzystywane w całym kraju i za granicą. Opracowywany jest wspólny katalog zbiorów narodowych, umożliwiający wyszukiwanie tematyczne, osobowe, instytucji. Instytut tworzy metadane dla artykułów w czasopismach oraz opracowuje standardy dla bibliotek i powiązanych branż.

Działalność biblioteki mająca na celu zachowanie dziedzictwa skupia się na tworzeniu baz cyfrowych. Najważniejsza kolekcja cyfrowa NLL oferuje ponad 25 000 historycznych zdjęć i kartek pocztowych, pokazujących mieszkańców Łotwy i miejsca w różnych okresach czasu. Nazwana „W poszukiwaniu zaginionej Łotwy” stworzona została we współpracy z wieloma łotewskimi instytucjami pamięci i lokalnymi badaczami historii.

100-lecie w 2019 roku

Rok 2019 był dla biblioteki jubileuszowym. Obchodząc 100. urodziny, zaproszono gości do Zamku Światła, najnowocześniejszego budynku bibliotecznego w kraju, na wystawy, konferencje i koncerty. Pomimo trudnych historycznie okresów, wszyscy podkreślają, że był to dla biblioteki wspiały wiek. Symbolem roku jubileuszowego został wybrany występujący na Łotwie ptak dudek. Rysunek ptaka z 1809 r. autorstwa Ernsta Vilhelma Drimpelmana¹⁴ znajduje się w kolekcjach „Letonica” i „Baltic Center”.

Zakończenie

Łotewska Biblioteka Narodowa w Rydze jest kulturalnym, naukowym i edukacyjnym ośrodkiem o znaczeniu krajowym, który chroni publikowane dziedzictwo narodowe i światowe, zapewnia jego dostępność dla wszystkich na Łotwie i promuje jego kreatywne wykorzystanie. NLL aktywnie uczestniczy w kulturze, uczeniu się przez całe życie, znajomości informacji i procesach naukowych, zapewnia usługi zorientowane na czytelników zarówno w bibliotece, jak i środowisku cyfrowym. Realizując tę wizję, współpracuje z wieloma partnerami i uczestniczy w międzynarodowych procesach kulturalnych.

¹⁴ Ernst Wilhelm Drümpelmann (1760–1830) — niemiecki lekarz i przyrodnik.

Bibliografia

- About the library*, National Library of Latvia, 2019, <https://www.lnb.lv/en/library/about-library> [dostęp: 2019-10-14].
- Annual Report to CENL year 2018–2019*, 2019, https://www.cenl.org/wp-content/uploads/2019/08/CENL_report_Latvia-2018.pdf [dostęp: 2019-11-22].
- Baklāne Anda, *The National Library of Latvia: A New Beginning*, „Alexandria”, 2014, Vol. 25, nr 3, s. 43–55.
- Biblioteka Narodowa Łotwy*, Wikipedia, 2019, https://pl.wikipedia.org/wiki/Biblioteka_Narodowa_Łotwy [dostęp: 2019-11-22].
- Bula Dace, *A Complete Edition of an Oral Tradition: Text Selection Practices in the History of Publishing Latvian Folk Songs*, „Folklore”, 2017, Vol 128, no 1, <https://doi.org/10.1080/0015587X.2016.1235423> [dostęp: 2019-11-22].
- The Cabinet of Folksongs or Dainu Skapis*, Latviešu folkloras krātuvē, 2019, <http://en.lfk.lv/collection/folksong-cabinet> [dostęp: 2019-11-22].
- Collection*, Latviešu folkloras krātuves, 2019, <http://en.lfk.lv/collection/index> [dostęp: 2019-11-22].
- Gunnar Birkerts — *Interview*, „Blueprint”, 2014, <http://www.designcurial.com/news/gunnar-birkerts-4345683> [dostęp: 2019-11-22].
- Kolendo Ireneusz T., *Łotwa: zarys dziejów narodu i państwa*, Łódź, 2014.
- The Latvian National Library, Latvia*, Uponor, 2019, <https://www.uponor.pl/pl-pl/instalacje/innowacje/referencje/the-latvian-national-library-latvia> [dostęp: 2019-10-14].
- Mikołajewicz Justyna [et al.], *ERASMUS+ Mūsdienu un tradicionālās — jak funkcionują biblioteki na Łotwie*, BuwLOG, 2016, <http://buwlog.uw.edu.pl/erasmus-musdienu-un-tradicionalas-jak-funkcjonuja-biblioteki-na-lotwie> [dostęp: 2019-11-22].
- Moreino Irena, *Księga Terra Mariana — wybitne zwierciadło historii i przedmiot badań*, „Nowa Biblioteka”, 2017, nr 1 (24), s. 7–27, http://www.nowabiblioteka.us.edu.pl/archiwum/2017_1/Moreino.pdf [dostęp: 2019-11-22].
- National Library of Latvia*, „Architect Magazine”, 2017, https://www.architectmagazine.com/project-gallery/national-library-of-latvia_o [dostęp: 2019-11-22].
- On the National Library of Latvia*, Likumi.lv, 2012, <http://likumi.lv/ta/en/en/id/62905> [dostęp: 2019-11-22].
- Par Dainu skapi*, Dainu skapis, 2019, <http://dainuskapis.lv/par-dainu-skapi> [dostęp: 2019-11-22].
- Stam David H., *International Dictionary of Library Histories*, Chicago, 2001.
- Taylor-Foster James, *Visiting Gunārs Birkerts's Latvian „Castle of Light”*, ArchDaily, 2014, <https://www.archdaily.com/540058/visiting-gunars-birkerts-s-latvian-cultural-castle-of-light> [dostęp: 2019-11-22].
- Vilks Andris, *The Castle of Light: the New National Library of Latvia*, „National Central Library Bulletin”, 2013, no 1, <https://nclfile.ncl.edu.tw/files/201511/bea21d72-7495-4b83-b1b8-ed6cf5c4e037.pdf> [dostęp: 2019-11-22].

- Vilks Andris, *National Library of Latvia, Riga (Castle of Light)*, 2013, https://libereurope.eu/wp-content/uploads/2013/10/3_Do_Vilks_Riga-LAG-140508.pdf [dostęp: 2019-11-22].
- Wright Herbert, *Motown to Mountain: Gunnar Birkerts's New National Library of Latvia*, „Blueprint”, 2014, http://www.designcurial.com/news/motown-to-mountain-4346260/?utm_medium=website&utm_source=archdaily.com [dostęp: 2019-11-22].

The Castle of Light, or The National Library of Latvia

Abstract: Since 2014, The National Library of Latvia (NLL) has been located in a new building, the Castle of Light, which provides spacious and cosy reading rooms, conference and concert facilities, exhibition rooms, and individual, group and training work spaces. The Castle of Light has become an icon of Riga and is an example of trends in the contemporary philosophy of library buildings, which is characterized by openness, multifunctionality, and flexibility. The collection of the National Library of Latvia has over 4,5 million copies of books, periodicals, electronic and audiovisual publications, and its thematic profile focuses on the humanities and social sciences. The library is a significant scientific institution, a national bibliographic information centre, and performs the function of an archive of national literature. **Keywords:** The National Library of Latvia, Castle of Light, library architecture, Gunārs Birkerts, national collections, Terra Mariana. 1186–1888, Dainu Skapis — Cabinet of Folk Songs.

